

konferencia

A herbartianizmus és a magyar oktatásügy 3

Németh András

A herbartianizmus recepciója a pesti egyetemen 5

Pukánszky Béla

Herbart, Schneller és Kant az erkölcsi nevelésről 18

Mikonya György

Két Herbart-tanítvány: Karl V. Stoy és Wilhelm Rein 27

Breznysnyánszky László

A Herbart-paradigma magyar neveléstani recepciója 38

Kiss Endre

A herbarti pedagógia filozófiai alapjairól 44

tanulmány

Nagy Péter Tibor

Egyenlőtlen alfabetizáció és nemzetiségek a századforduló Magyarországon 53

Kocsis Mihály

Tanárok véleménye a pályáról és a képzésről 66

szemle

Kelecsényi László

Ideje van 79

Füzfa Balázs

„Sem azé, aki fut...” 85

Munkácsy Katalin

A matematikatörténet szerepe a matematika tanításában 89

iskolakultúra

02/5

A kétnyelvű kézisótártól az értelmező szaksótárig 95

Márkus Éva – Márkus Katalin

A Magyar-Ország- és a Varga-Lázár-féle magyar-angol
középszótárak összehasonlítása 95

Varga Diána Judit

Magyar-francia kézisótár 99

Fóris Ágota

Beás-magyar szótárak 101

Nagy Ágnes

Egy horvát-magyar képes szótár 102

Hesz Györgyi

MoBiMouse – a fordító egér 104

Gradwohl Eszter

Egy német-magyar, magyar-német kétnyelvű értelmező
szaksótár 106

Molnár Krisztina

Számítástechnikai fogalmak értelmező szótára 109

Hoffmann Rózsa

Érettségi és felvételi külföldön 111

(Mátrai Zsuzsa: *Érettségi és felvételi külföldön*)

Keresztes György

Jürgen Habermas: A kommunikatív etika 115

(Habermas, Jürgen: *A kommunikatív etika. A demokratikus
vitákban kiérlelődő konszenzus és társadalmi integráció
politikai-filozófiai elmélete*)

Angyal Ágnes

Vizuális analfabéták 118

(Ute Benz: *Warum sehen Kinder Gewaltfilme?*

Miért néznek a gyerekek erőszakos filmeket?)

A herbartianizmus és a magyar oktatásügy

A következő tanulmányok a 2001. október 25–27-én Budapesten tartott I. Országos Neveléstudományi Konferencián az MTA Pedagógiai Bizottság Neveléstörténeti Albizottsága által szervezett szimpóziumon elhangzott előadások szerkesztett változatai. A szimpózium előadásai a közép-európai, illetve hazai Herbart-, herbartianizmus-recepció árnyaltabb képének megrajzolására, egyben a szakmai köztudatban jelenleg élő egyoldalúan démonizáló herbartianizmus-felfogás meghaladására törekedve a Herbart-paradigma tágabb eszme- és társadalomtörténeti összefüggéseit (Kiss Endre), a délnémet herbartianizmus főbb iskolapedagógiai vonatkozásait (Mikonya György), a korabeli hazai Herbart-recepció főbb elemeit (Brezsnyánszky László), a pesti egyetem példája alapján egyetemi tudománnyá válásának tágabb tudománytörténeti kontextusait (Németh András), továbbá a korabeli hazai Herbart-, illetve herbartianizmus-kritika néhány sajátos elemét vizsgálták.

Herbart személye és az őt követő herbartianus pedagógusok munkássága napjaink hazai pedagógiai közbeszédében szorosan összekapcsolódik a gyermeket – úgymond – passzivitásra kényszerítő „porosz” iskola dehonesztáló sztereotípiájával. Ebből az axiómából kiindulva ez a sematizáló felfogás Herbart pedagógiáját, illetve a herbartianus iskolapedagógiát a progresszióval szembeni viszonyítási ponttá, egyfajta szakmai „bűnbakká” degradálja.

Az elmúlt időszak újabb kutatásainak köszönhetően a nemzetközi neveléstörténeti szakirodalomban mára már túlhaladottá vált a 20. század elején kibontakozó pedagógiai mozgalmak retorikája nyomán elterjedő, herbartianizmus kontra reformpedagógia szemléletű, a két irányzatot élesen szembeállító, sematizáló felfogás. A hetvenes évektől a pedagógiai folyamatok szélesebb társadalomtörténeti alapokon nyugvó elemzései nyomán egyre szélesebb konszenzus van kibontakozóban arra vonatkozóan, hogy a 19. század hatvanas éveitől Németországból kiinduló, később világszerte elterjedő úgynevezett herbartianus pedagógia a század utolsó harmadának „reformpedagógiájaként” jelentős szerepet játszott a pedagógia egyetemi tudománnyá válásában, illetve a modern európai iskolarendszerek iskolapedagógiai megalapozásában, valamint a pedagógusképzés intézményes formáinak kialakításában, amely a népiskolai tanítók ebben az időben jelentkező, majd a középiskolai tanári pálya ezt követő szakmásodásával kapcsolatos.

Irodalom

- Benner, D. (1986): *Die Pädagogik Herbarts*. Weinheim – München.
 Coriand, R. – Winkler, M. (Hrsg., 1998): *Der Herbartianismus – die vergessene Wissenschaftsgeschichte*. Weinheim.
 Dénes M. (1979): *Johann Friedrich Herbart pedagógiája*. Budapest.
 Cruikshank, K. (1993): *The Rise and Fall of American Herbartianism: Dynamics of the Educational Reform Movement*. University of Wisconsin.
 Dunkel, H. (1970): *Herbart and Herbartianism: An Educational Ghost Story*. Chicago.
 Horn, K. P. – Németh, A. – Pukánszky, B. – Tenorth, H. E. (Hrsg., 2001): *Erziehungswissenschaft in Mitteleuropa. Aufklärerische Traditionen – deutscher Einfluß – nationale Eigenständigkeit*. Budapest.

- Kiss E. (1978): *A „k.u.k. világrend” halála Bécsben*. Budapest.
- Koerenz, R. (1993): Wilhelm Rein als Reformpädagoge. In: *Jahrbuch für historische Bildungsforschung* 1. 133–152.
- Metz, P. (1992): *Herbartianismus als Paradigma für Professionalisierung und Schulreform*. Bern.
- Németh A. – Tenorth, H. E. (szerk., 2000): *Neveléstudomány-történeti tanulmányok*. Budapest.
- Oelkers, J. (1989): Das Ende des Herbartianismus. In: Zedler, P. – König, E. (Hrsg.): *Rekonstruktionen pädagogischer Wissenschaftsgeschichte*. Weinheim, 77–116.
- Oelkers, J. (1989): *Die große Aspiration. Zur Herausbildung der Erziehungswissenschaft im 19. Jahrhundert*. Darmstadt.
- Oelkers, J. (1989): *Reformpädagogik. Eine kritische Dogmengeschichte*. Weinheim.
- Pohl, H. E. (1972): *Die Pädagogik Wilhelm Reins*. Bad Heilbrunn.
- Zedler, P. (1989): Die Anfänge des Herbartianismus. In: Zedler, P. – König, E. (Hrsg.): *Rekonstruktionen pädagogischer Wissenschaftsgeschichte*. Weinheim. 43–75.

Németh András